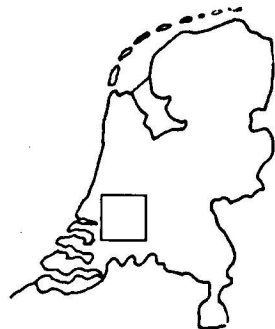

Zoogdieren in de Alblasserwaard

D. Tiedema

In 1973 publiceerden R. Meijer en wijlen G. den Uil, een artikel over het voorkomen van zoogdieren in de Alblasserwaard in 'De Levende Natuur' nummer 76. Meijer & Den Uil (1973) baseerden de gegevens in hun artikel op braakbalvondsten, het gebruik van klapvalletjes, eerdere publikaties en mededelingen van derden. Meijer & Den Uil troffen de volgende zoogdieren tijdens hun onderzoek in de Alblasserwaard aan: Mol, Bosspitsmuis, Dwergspitsmuis, Waterspitsmuis, Huisspitsmuis, Egel, vleermuizen, Rosse Woelmuis, Noordse Woelmuis, Aardmuis, Veldmuis, Woelrat, Ondergrondse Woelmuis, Bosmuis, Dwergmuis, Bruine Rat, Huismuis, Konijn, Haas, Otter, Hermelijn, Wezel, Bunzing en Ree.

Vijftien jaar na dato leek het een goede gedachte om eens na te gaan welke zoogdieren zich thans in de Alblasserwaard ophouden. Tijdens de periode van 10 juli 1988 tot en met 12 oktober 1991, een periode dus van ruim drie jaar, werden daartoe op verschillende manieren gegevens verzameld. Allereerst werd langs de wegen van de Alblasserwaard regelmatig naar verkeersslachtoffers gezocht, die

spijtig genoeg ook in groten getale werden gevonden. Van vrijwel alle in de Alblasserwaard aangetroffen diersoorten werden verkeersslachtoffers gevonden.

Ten tweede werden een aantal malen braakballen verzameld op een houtkade ten noordoosten van Goudriaan en op een kerkhof in Gorinchem.

Een derde belangrijke bron van informatie vormden de zogenaamde zichtwaarnemin-

Een blik op het natuurreserveaat 'De Donkse Laagten' bij Brandwijk, dat enige jaren geleden als weidevogelreservaat is ingericht, maar dat door het gevarieerde landschap met waterpartijen, rietkragen, graslanden en een eendekooi ook aan verschillende zoogdieren onderdak biedt. Er leven verschillende woelmuizensoorten en tijdens de hooibouw worden regelmatig de bolvormige nesten van de Dwergmuis gevonden. Ook de Bunzing en de Wezel komen er voor.

Foto: D. Tiedema.

De Alblasserwaard is in de eerste plaats een open veenweidegebied met vaak uitgestrekte weilanden. Toch kent de streek nog veel bomen en bosjes, vaak overblijfselen van een boerenbedrijfsvoering die met de ruilverkaveling definitief verdwenen is. Voor verschillende zoogdieren zijn dergelijke kleine landschapselementen van eminent belang.

Foto: D. Tiedema.

gen. Hiermee werd met name het voorkomen van de wat groter zoogdieren vastgesteld. Ten vierde bleken krantepublicaties en publikaties in natuurbeschermingstijdschriften en dergelijke informatie te verschaffen.

En ten slotte waren ook de mededelingen van derden voor het vaststellen van het voorkomen van een aantal diersoorten van bijzonder groot belang. Opmerkelijk bij deze laatste manier van gegevens verzamelen was, dat een klein bericht in het blad 'Onze Waard' van de Natuur- en Vogelwacht 'De Alblasserwaard' over de vondst van een drietal Bunzings het begin vormde van een gestage stroom mededelingen over dit diertje. Eerdere oproepen voor het inzenden van waarnemingen van een

aantal diersoorten leverden nauwelijks respons op. Alle meldingen van bunzingvondsten werden vervolgens telkens gepubliceerd in 'Onze Waard'.

De Alblasserwaard behoort tot het zogenaamde veenweidegebied van West-Nederland. Het landschap bestaat voor een belangrijk deel uit grote, open weidegebieden met daarin van oost naar west lopende bebouwingsstroken. In de omgeving van deze bebouwingsstroken zijn met name langs de Lek en in het centrum van de streek nog veel zogenaamde kleine landschapselementen als knotwilgen, hoogstamfruitbomen en geriefbosjes te vinden. Het uiterste zuiden van de Alblasserwaard is sterk verstedelijkt. Hier bevinden zich de dorpen Papendrecht, Sliedrecht en Hardinxveld-Giessendam.

Met name de eerste twee zijn de laatste dertig jaar sterk geëxpandeerd. Het lijkt er nu op, dat aan deze expansiedrift paal en perk gaat worden gesteld, omdat de Alblasserwaard benoorden de rijksweg

A-15 tot het Groene Hart van Holland wordt gerekend.

In 1985 is de grootste ruilverkaveling van Nederland tot nu toe in de streek afgerond. Deze heeft een ernstige aantasting van het landschap tot gevolg gehad. Veel landschapselementen zijn verdwenen. Daarnaast is het polderpeil sterk verlaagd. Opmerkelijk is bovendien, dat de ruilverkaveling weinig natuurreserveaten heeft opgeleverd. Alleen in het centrum van de streek is een weidevogelreservaat gecreëerd. Daarnaast zijn er langs de noordrand van het verstedelijkt gebied een aantal recreatiebossen verschenen. Desalniettemin is het oude slagenlandschap met zijn smalle, langgerekte weidepercelen nog gemakkelijk in de streek te herkennen. Daarnaast bestaat er de laatste tijd veel aandacht voor de houtkades en tiendwegen in de Alblasserwaard, die een belangrijke rol in de zogenaamde ecologische infrastructuur krijgen toebedeeld. Een aantal van deze landschapselementen heeft de tand des tijds redelijk goed doorstaan.

Tijdens de afgelopen drie jaar werden 196 waarnemingen gedaan. Hierbij zijn inbegrepen de mededelingen van derden en publikaties in natuurbeschermingsbladen en dergelijke. In verschillende gevallen werden er tijdens een waarneming verscheidene dieren gezien. Zo werden op 9 juli 1991 maar liefst twintig Konijnen tegelijk waargenomen in de berm van een rijksweg. Dit artikel pretendeert niet een inzage te geven in de aantallen die er van elke soort in de Alblasserwaard voorkomen, laat staan dat er zal worden ingegaan op eventuele fluctuaties in aantallen gedurende de afgelopen twintig jaar. Voor de meeste diersoorten zijn het aantal waarnemingen daarvoor beperkt. Van een aantal diersoorten is het aantal waarnemingen echter dermate groot geweest, dat voor deze soorten uitspraken over de verspreiding van de soort in de streek kunnen worden gedaan. In principe echter wil dit artikel slechts ingaan op de vraag, of een bepaalde diersoort in de Alblasserwaard voorkomt.

In de meeste gevallen werd de Alblasserwaard tijdens het onderzoek per fiets bezocht. Omdat het vertrekpunt van deze fietstochten vrijwel altijd in Gorinchem lag, werden de meeste waarnemingen in het oostelijke en centrale deel van de Alblasserwaard verricht. Dit geeft op het bijgevoegde kaartmateriaal een enigszins vertekend beeld van de verspreiding van de zoogdieren in de waard.

Van een klein aantal diersoorten werden ook gegevens over het voorkomen verkregen van voor de periode 10 juli 1988 - 12 oktober 1991. Waar nodig zullen deze gegevens bij de betreffende soortbesprekingen worden genoemd.

Bij alle soortbesprekingen is een klein kaartje gevoegd, waarop de vondsten staan aangegeven.

Egel (*Erinaceus europaeus*)

Het voorkomen van de Egel in de Alblasserwaard werd verschillende malen vastgesteld. Dit dier lijkt zich vrijwel overal in de Alblasserwaard op te houden mits er maar enige dekking aanwezig is in de vorm van struiken of ruigere begroeiing. Zowel tussen de dichte bebouwing van de westelijke Alblasserwaard als in het open polderland komt de Egel voor. Spijtig is dat het voorkomen van dit dier vooral aan de hand van verkeersslachtoffers moest worden geconstateerd. Deze conclusie werd ook in 1973 reeds door Meijer & Den Uil geformuleerd.

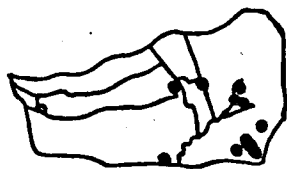

Figuur 1.
Egel (*Erinaceus europaeus*).

Mol (*Talpa europaea*)

Ook de Mol is in de Alblasserwaard bepaald niet zeldzaam. Toch lijkt het dier niet overal in de streek voor te komen. Met name sommige landbouwgronden lijken nogal eens molvrij te zijn. Of dit een gevolg is van bestrijding viel niet na te gaan. Bij dit onderzoek zijn alleen die waarnemingen in beschouwing genomen, die betrekking hebben op dode of levende Mollen. Niet betrokken zijn vondsten van molshopen.

Ook de Mol wordt nogal eens als verkeersslachtoffer gevonden. Dit is vooral het geval gedurende de zomermaanden en ook nog wel tijdens het najaar. Mogelijkerwijs gaat het hierbij om jonge Mollen, die op zoek zijn naar een eigen territorium. Een maal werd zelfs vanuit een rijdende auto gezien, dat een Mol de rijksweg A-15 ter hoogte van Hardinxveld-Giessendam trachtte over te steken.

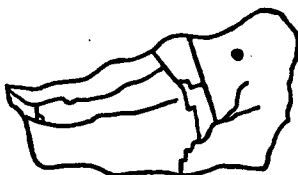
Figuur 2.
Mol (*Talpa europaea*).

Een bijzondere waarneming betrof een Mol, die op 10 juli 1988 zwemmend een met kroos bedekte sloot langs de Damse weg nabij Brandwijk overstak.

Spitsmuizen

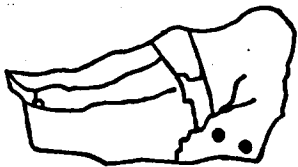
Gedurende het onderzoek werden drie soorten spitsmuizen in de Alblasserwaard aangetroffen, te weten de Bosspitsmuis (*Sorex araneus*), de Huisspitsmuis (*Crocidura russula*) en de Waterspitsmuis (*Neomys fodiens*).

Van de Bosspitsmuis werden resten gevonden in braakballen, die op de Noordelose Kade ten noordoosten van Goudriaan werden verzameld. Bovendien maakt K. Mostert in een verslag over een vleermuisinventarisatie in het Alblasserbos melding van de vondst van de Bosspitsmuis (Mostert 1989: 23).

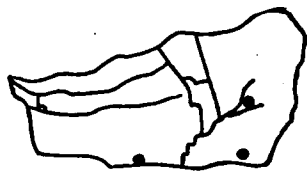

Figuur 3.
Bosspitsmuis (*Sorex araneus*).

De Huisspitsmuis werd twee maal als verkeersslachtoffer gevonden, namelijk op een fietspad net ten noorden van Gorinchem en op een fietspad langs de Kerkweg te Giessenburg.

Figuur 4.
Huisspitsmuis (*Crocidura russula*).

Figuur 5.
Waterspitsmuis (*Neomys fodiens*).

Van de Waterspitsmuis tenslotte werden verkeersslachtoffers gevonden op een dijk tussen Gorinchem en Boven-Hardinxveld en op het fietspad langs de A-15 ter hoogte van Hardinxveld-Giessendam. Een levende Waterspitsmuis werd gezien op het zogenaamde Giessen-eiland, een aveling langs de Giessen ter hoogte van Hoornaar, die in beheer is als natuurreservaat bij Staatsbos-beheer.

Bij alle vondsten van spitsmuizen werd de nabijheid van struweel of ruigte vastgesteld. De door Meijer & Den Uil (1973) aangetroffen Dwergspitsmuis (*Sorex minutus*) werd niet gevonden. Nader onderzoek moet leren, of dit dier nog steeds in de streek voorkomt.

Haas (*Lepus europaeus*)

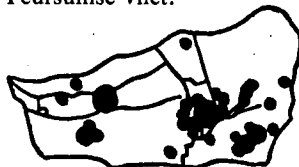
De Haas werd tijdens het onderzoek de meeste keren gezien. Verscheidene malen werden verschillende Hazen tegelijk waargenomen, soms wel vijftien dieren of meer. Uiteraard houdt dit verband met de weinig verborgen levenswijze van dit dier, dat vooral vertrouwt op zijn grote snelheid.

Door het grote aantal waarnemingen van de Haas is het mogelijk om enige uitspraken over de verspreiding van dit dier in de streek te doen.

De Haas houdt zich vooral op in het open polderland, maar komt soms ook in de buurt van de bebouwing van dorpen. In maart 1990 werd zelfs een leger met vier jongen op een volkstuincomplex aan de rand van Schelluinen gevonden.

Ondanks het feit dat de Haas

vrijwel in het gehele agrarische gebied in de Alblasserwaard lijkt voor te komen, is de verspreiding van dit dier absoluut niet gelijkmatig over de streek verdeeld. In sommige gebieden of polders komt de Haas in groten getale voor, terwijl er andere gebieden zijn waar het dier nauwelijks wordt gezien. Een en ander werd blijkens een kranteartikel in de Gorcumse Courant van 20 december 1989 ook al eens door jagers vastgesteld. Belangrijke hazengebieden lijken het natuurreservaat 'De Donkse Laagten' en de polders ten noorden van Giessenburg te zijn, welke globaal worden omzoomd door de beide provinciale wegen die de streek doorkruisen, de dorpskern van Giessenburg en de Peursumse vliet.

Figuur 6.
Haas (*Lepus europaeus*).

Verklaring figuren 1 tot en met 6:

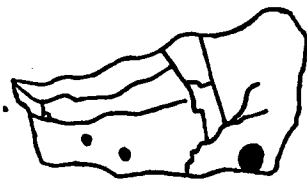
- = meer dan 40 exemplaren
- = meer dan 5 exemplaren
- = 1 exemplaar

Konijn (*Oryctolagus cuniculus*)

Ook het Konijn werd veelvuldig in de Alblasserwaardesignaleerd. Toch kan van dit dier worden gesteld, dat het de streek niet echt heeft gekoloniseerd. Slechts op een beperkt aantal plaatsen houden zich kolonies op. Deze kolonies hebben overigens een behoorlijke omvang.

Het voorkomen van Konijnen in de streek gaat vrijwel altijd samen met de aanwezigheid van zandige dijk- of weglichamen. Een forse kolonie bevindt zich aan de voet van de Merwedeburg nabij Gorinchem. Exemplaren van deze kolonie zijn uitgewaaid over de sportvelden, welke zich in de buurt van het nabijgelegen verkeersplein bevinden.

In het verleden zat er ook een grote kolonie aan de voet van de brug over de Noord bij Alblasserdam. Niet onderzocht is, of deze kolonie er nog steeds aanwezig is. In dit gebied worden namelijk op het moment grote verkeerskundige reconstructies gerealiseerd in verband met tunnelbouw onder de Noord. Door de enorme kaalslag hier heeft het gebied een totaal ander aanzien gekregen. De vraag is of de kolonie zich hier ondanks de werkzaamheden heeft weten te handhaven.

Figuur 7.
Konijn (*Oryctolagus cuniculus*).

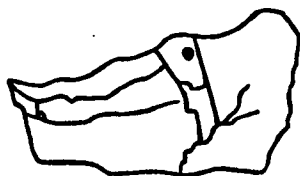
- = 80 exemplaren
- = 1-2 exemplaren

Ook in het Alblasserbos werden Konijnenesignaleerd, zodat de conclusie niet geheel opgaat, dat Konijnen zich slechts daar ophouden waar voldoende zand aanwezig is voor het graven van holen.

Tijdens het onderzoek werd ook een Konijnesignaleerd langs de spoordijk bij Sliebrecht.

Ware muizen

In de Alblasserwaard werd de aanwezigheid van vier soorten ware muizen met zekerheid vastgesteld. Het betreft hier de Bosmuis (*Apodemus sylvaticus*), de Bruine Rat (*Rattus norvegicus*), de Dwergmuis (*Micromys minutus*) en de Huismuis (*Mus musculus*). Van een vijfde soort was de determinatie van een vondst niet geheel zeker. Het ging hier om een Grote Bosmuis (*Apodemus flavicollis*), die op 29 maart 1991 werdesignaleerd bij het verwijderen van een stapel hout langs een houtkade in Polder Liesveld nabij het Ooievaarsdorp van Vogelbescherming in Groot-

Figuur 8.
Grote Bosmuis (*Apodemus flavicollis*).

Ammers. Voordat het dier gevangen kon worden om het te determineren verdween het in een betere schuilplaats. De vondst was overigens toeval, omdat het hout werd verwijderd in het kader van knotacties op de houtkade.

De aanwezigheid van de Bosmuis kon alleen in de directe omgeving van Gorinchem worden vastgesteld. Er werden in deze plaats op verschillende lokaties dode Bosmuizen gevonden, die meestal door katten waren gevangen. Een maal werd zelfs in een tuin in de oude binnenstad een dode Bosmuis aangetroffen.

Figuur 9.
Bosmuis (*Apodemus sylvaticus*).

● = 5 exemplaren

Resten van Bosmuizen werden voorts gevonden in braakballen, die op een kerkhof in Gorinchem werden verzameld. Omdat de begraafplaats geheel omringd is met woningen lijkt het erop, dat de uil zijn prooidieren voor een groot deel ook hier heeft gevangen. Een maal werd ook een levende Bosmuis gezien, die rennend een drukke spoorwegovergang overstak.

De Bruine Rat werd in vrijwel elk biotoop in de Alblasserwaardesignaleerd, meestal overigens als verkeerslachtoffer. Bruine Ratten werden gezien in het centrum van Gorinchem, maar ook in de lan-

delijke dorpskern van Wijn-gaarden, op de verkeersdijken langs de grote rivieren en in de uitgestrekte, open polders langs de Peursumse Vliet boven Giessenburg.

Figuur 10.
Bruine Rat (*Rattus norvegicus*).

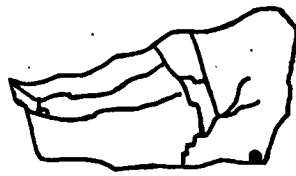
● = 6 exemplaren
● = 1 exemplaar

Het voorkomen van de Dwergmuis in de Alblasserwaard werd uitsluitend vastgesteld aan de hand van de kunstig gevlochten nesten. Deze nesten werden gevonden op plaatsen waar werd gehooïd. Dat betrof in alle gevallen plaatsen, die worden beheerd als natuurterrein en waar het beheer op verschralling van de bodem is gericht. Het ging hier om de zogenaamde aveling Souburg bij Alblasserdam, om de Zijderservaten langs de Zijdeweg in het centrum van de Alblasserwaard en om het Giesseneiland, een aveling langs de Giessen in de buurt van Hoor-naar.

Figuur 11.
Dwergmuis (*Micromys minutus*).

De Huismuis tenslotte komt waarschijnlijk in grote getalen in de streek voor. Toch werden van dit dier maar twee exemplaren waargenomen. Dit komt ongetwijfeld, omdat de Huismuis zich bij voorkeur ophoudt in woningen en andere gebouwen. Beide Huismuizen werden in een woning in Gorinchem gezien. Opmerkelijk hierbij was, dat een van de muizen een zandkleurige vacht bezat.

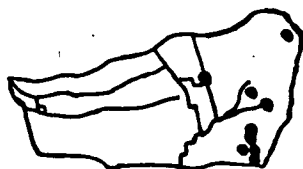
Figuur 12.
Huismuis (*Mus musculus*)

● = 2 exemplaren

Woelmuizen

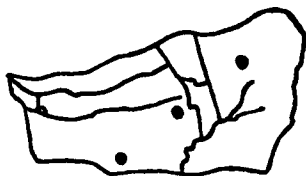
Van de woelmuizen werd gedurende de onderzoeksperiode het voorkomen van de Muskusrat (*Ondatra zibethicus*), de Rosse Woelmuis (*Clethrionomys glareolus*), de Veldmuis (*Microtus arvalis*) en de Woelrat (*Arvicola terrestris*) vastgesteld. Waarschijnlijk werd ook een maal een Noordse Woelmuis (*Microtus oeconomus*) gezien op een aveling langs het Achterwaterschap in het natuurreservaat 'De Donkse Laagten'. De determinatie van dit dier is niet zeker.

De Muskusrat werd op verschillende plaatsen in de Alblasserwaard, zowel dood als levendesignaleerd. Steeds was dit in de onmiddellijke nabijheid van water. Dit dier legt een opmerkelijke nieuwsgierigheid aan de dag, die het vaak wint van zijn angst voor de mens. Hierdoor lukte het verschillende malen het doen en laten van muskusratten geruime tijd gade te slaan.

Figuur 13.
Muskusrat (*Ondatra zibethicus*).

De Muskusrat wordt in de Alblasserwaard te vuur en te zwaard door muskusrattenvangers bestreden. Meijer en Den Uil (1973) noemen de Muskusrat nog niet als soort, die in de Alblasserwaard voorkomt. De Rosse Woelmuis werd gevonden op de Damseweg tussen Vuilendam

Figuur 14.
Rosse Woelmuis (*Clethrionomys glareolus*).

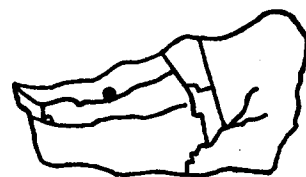
en de provinciale weg Papendrecht-Meerkerk, langs de A-15 ter hoogte van Sliedrecht en in een braakbal, die werd gevonden op de Noordelose Kade ten noordoosten van Goudriaan. In alle gevallen bevond zich opgaand hout in de onmiddellijke nabijheid. Langs de Damse weg betrof dit slechts een klein bosje.

De Veldmuis komt nog steeds in groten getale in de streek voor, al schijnt zij niet zo talrijk meer te zijn als in het verleden. Met name gedurende het jaar 1990 werden heel wat Veldmuizen gezien. Op een volkstuinencomplex in Schelluinen richtten zij in dat jaar zelfs een ware verwoesting aan. Resten van Veldmuizen werden ook in braakballen gevonden, die werden verzameld op de Noordelose Kade en op een begraafplaats in Gorinchem.

Figuur 15.
Veldmuis (*Microtus arvalis*).

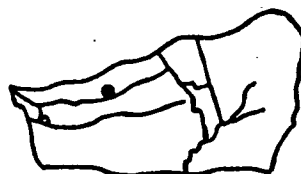
Van de Woelrat tenslotte werden twee exemplaren zwemmend in een sloot langs de Achterdijk, de kade die het natuurreservaat 'De Donkse

Figuur 16.
Woelrat (*Arvicola terrestris*).

● = 2 exemplaren

Laagten' scheidt van het omringende polderland, gezien. Het voorkomen van de door Meijer & Den Uil ook in de Alblasserwaard voorkomende soorten Aardmuis en Ondergrondse Woelmuis kon niet worden vastgesteld. De Aardmuis komt vermoedelijk wel in de streek voor. Nader onderzoek moet dat bevestigen. Van de Ondergrondse Woelmuis werden ten tijde van het onderzoek van Meijer & Den Uil een tweetal resten gevonden in een braakbal, die in De Dordtse Avelingen, een uiterwaard nabij Gorinchem, werd gevonden. Zij spraken toen reeds min of meer het vermoeden uit, dat deze dieren wel een in Noord-Brabant konden zijn gevangen, omdat de Ondergrondse Woelmuis volgens de literatuur (RIN, 1983: 237) zijn noordelijkste verspreiding in ons land beneden de grote rivieren heeft.

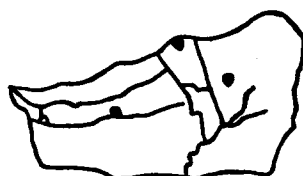

Figuur 17.
Noordse Woelmuis (*Microtus oeconomus*).

Vleermuizen

Gedurende het afgelopen decennium zijn op verschillende plaatsen kolonies van vleermuizen in de Alblasserwaard gevonden. In de meeste gevallen ging het daarbij om kraamkolonies van dwergvleermuizen.

In de zomer van 1983 werd op 16 juli een kolonie dwergvleermuizen gevonden op de zolder van een oud schoolgebouw in Goudriaan. Er werden die dag 38 uitvliegers geteld. De determinatie van de soort kon geschieden aan de hand van een exemplaar, dat uit de uitvliegopening op straat viel en dat bij nadere inspectie een gewel aan de vleugel bleek te bezitten. Dit dier is opgestuurd naar het Instituut

Figuur 18.
Gewone Dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*).

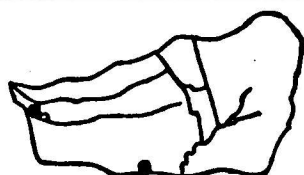
● = kolonie

voor Taxonomische Zoölogie, waar vastgesteld werd, dat het om een dwergvleermuis (*Pipistrellus spec.*) ging. Nadere determinatie was niet mogelijk, omdat het om een zeer jong vrouwtje ging. In de zomer van 1986 werd in Groot-Ammers langs de Lekdijk achter een betimmerde buitenmuur een kolonie van ongeveer veertig Gewone Dwergvleermuizen (*Pipistrellus pipistrellus*) gevonden.

In 1989 werd vervolgens een kolonie Gewone Dwergvleermuizen in een slechts drie jaar oude woning in Bleskensgraaf aangetroffen. Hier werden 31 uitvliegers geteld. De kolonie zat in een spouwmuur. Bij een bezoek aan de kolonie ongeveer een jaar later, bleken er slechts zeven uitvliegers te zijn. Toen wisten de bewoners ook te vertellen, dat hun kolonie waarschijnlijk een dependance was van een kolonie, die zich circa 100 meter verderop in een ouder huis bevond. De bewoners van dit oude huis wisten op hun beurt weer te melden, dat in hun huis al vele jaren een kolonie bivakkeerde.

Uit de vondsten van deze kolonies kan worden geconcludeerd, dat dwergvleermuizen hun aanwezigheid nogal eens verraden door het kwistig rondstrooien van keuteltjes. De bewoners van woningen waar deze uitwerpselen worden gevonden, gaan dan veelal over tot actie, vaak omdat zij in de veronderstelling verkeren te worden belaagd door hordes muizen.

Het afgelopen decennium werd ook twee maal een Ruige

Figuur 19.
Ruige Dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*).

Dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*) in de Alblasserwaard gevonden. Op 7 maart 1984 werd in een uitbouw aan de zijkant van een toren in Alblasserdam een slapende vleermuis gevonden door enkele gemeentewerkers, die de ruimte als opslagplaats gebruikten. Dit dier werd enkele dagen later op de zelfde plaats dood gevonden en daarna opgestuurd naar het Instituut voor Taxonomische Zoölogie, waar kon worden vastgesteld, dat het om een Ruige Dwergvleermuis ging.

Op 16 januari 1990 werd vervolgens een Ruige Dwergvleermuis in een houtstapel op een bedrijfsterrein in Hardinxveld-Giessendam gevonden.

K. Mostert (1989: 25) maakt in zijn verslag 'Vleermuizen in

enige Staatsbosbeheerterreinen in Zuid-Holland' melding van de vondst van een kolonie van 12-14 Laatvliegers (*Eptesicus serotinus*) in Kinderdijk.

Figuur 21.
Laatvlieger (*Eptesicus serotinus*).

● = kolonie

Ten slotte mag ook niet onvermeld blijven, dat in een toren in Alblasserdam in 1984 grote hoeveelheden keutels en afgebeten vlindervleugels werden gevonden. De toren heb ik bezocht, nadat een gemeentelijk medewerker mij gemeld had er een Grootoorvleermuis (*Plecotus spec.*) te hebben

Figuur 20.
Grootoorvleermuis (*Plecotus spec.*).

De Alblasserwaard wordt op verschillende plaatsen doorkruist door polderkaden en tiendwegen, respectievelijk oude bedijkingen en ontsluitingswegen. Dergelijke polderkaden en tiendwegen zijn in het verleden beplant met verschillende boomsoorten, zoals hier de Bovekerkse Tiendweg ten noorden van Giessen Oudekerk. Voor de zoogdierliefhebber zijn ze een waar eldorado, omdat de bomen vaak door uilen als roest- en broedplaats worden gebruikt. De uileballen, die soms in groot aantal worden gevonden, bieden inzicht in het voorkomen van kleine zoogdieren.

Foto: D. Tiedema.

zien vliegen. De Grootoorvleermuis heeft blijkens een publikatie uit 1980 ook een kleine kolonie gehad in de kerk van Schelluinen. (Daan et al 1980: 94)

Ondanks de recente vondsten van kolonies in de Alblasserwaard mag niet worden geconcludeerd, dat vleermuizen talrijk in de Alblasserwaard voorkomen. Mostert (1989) noemt het in zijn eerder genoemde verslag zelfs opmerkelijk, hoe weinig vleermuizen er in het westelijk deel van de Alblasserwaard worden gesignaleerd. (1980: 23). Ik heb de indruk, dat deze conclusie

voor de gehele Alblasserwaard kan gelden. In de streek worden over het algemeen slechts solitaire exemplaren in bescheiden aantallen waargenomen.

Marterachtigen

In de Alblasserwaard komen drie soorten marterachtigen voor, te weten de Bunzing (*Putorius putorius*), de Hermelijn (*Mustela erminea*) en de Wezel (*Mustela nivalis*). Meijer & Den Uil (1973: 203) maken nog melding van het voorkomen van een vierde soort, namelijk de Otter (*Lutra lutra*). Dit dier is vrijwel zeker uit de streek verdwenen. Tijdens de onderzoeksperiode zijn vijftien keer bunzingkadavers op wegen in de Alblasserwaard gevonden. Op één dag werden zelfs drie kadavers

Een beeld dat steeds meer verdwijnt, lotelingen bij een hek van wilgessleten. Lotelingen waren bomen die bij de ingang van het land werden gezet, zodat de boer eenvoudig de toegang tot zijn weilanden kon vinden. Het veenweidegebied verliest beslist aan betekenis voor de zoogdierenstand, wanneer dergelijke landschapselementen verdwijnen.

Foto: D. Tiedema.

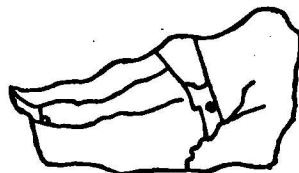
gevonden, een op de Damseweg onder Vuilendam en twee juveniele exemplaren op nog geen honderd meter van elkaar op de provinciale weg Gorinchem-Schoonhovense Veer, net ten noorden van Schelluinen.

Figuur 22.
Bunzing (*Putorius putorius*).

De Bunzing werd lange tijd als een zeldzaam dier in de streek beschouwd. Op grond van de recente gegevens kan de vraag worden gesteld, of die conclusie juist is. Wel lijkt het erop, dat de Bunzing aantalspieken in de streek vertoont. Uit gegevens welke mij welwillend door W. Jongejan ter beschikking werden gesteld, blijkt dat rond 1981 ook meer Bunzings dan in andere jaren in de regio werden gesignaleerd.

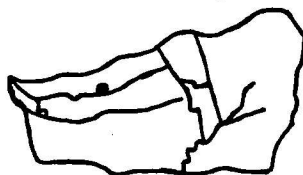
Van de Hermelijn werd tijdens de onderzoeksperiode slechts een maal een vers

Figuur 23.
Hermelijn (*Mustela erminea*).

sneeuwspoor gevonden. Toch lijkt dit dier in de streek niet echt zeldzaam, omdat in de jaren voor het onderzoek regelmatig Hermelijnen werden gesignaleerd.

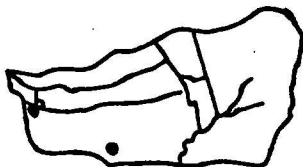
Tijdens de onderzoeksperiode werd een maal een Wezel gezien en wel op de Achterdijk onder Streefkerk. Uit mij door W. Jongejan ter beschikking gestelde gegevens blijkt, dat dit dier in de jaren 1970/1980 veel minder vaak werd gezien dan de Bunzing en de Hermelijn. De vraag die gesteld kan worden, is dan ook, of de Wezel niet veel meer de status van zeldzaam dier in de Alblasserwaard verdient dan de Bunzing.

Figuur 24.
Wezel (*Mustela nivalis*).

Ree (*Capreolus capreolus*)

Twee maal werd gedurende het onderzoek melding gemaakt van de waarneming van een Ree. In december 1980 werd een Ree gezien bij de Baanhoekbrug tussen Sliebrecht en Papendrecht. De indruk bestaat dat dit dier vanuit het aan de overzijde van de rivier de Merwede gelegen recreatiegebied 'De Merwelan-

Figuur 25.
Ree (*Capreolus capreolus*).

den' de streek is ingetrokken. Eerder kwam een melding binnen van een Ree, die wasesignaleerd op een sportcomplex aan de rand van Alblas-serdam.

Vos (*Vulpes vulpes*)

De Vos heeft recentelijk een enkele maal geprobeerd de Al-blasserwaard te koloniseren. Deze pogingen werden steeds door jagers verhinderd. Tij-dens de onderzoeksperiode werd blijkens een krantebe-richt met foto in een lokale krant van 10 december 1990 een dode Vos gevonden in het Merwedekanaal, net ten noor-

Figuur 26.
Vos (*Vulpes vulpes*).

den van Gorinchem. Het ka-daver vertoonde sporen van hagel.

In december 1979 werd blij-kens mededelingen van W. Jongejan in de omgeving van Noordeloos zelfs een paartje Vossen verjaagd.

Samenvattend

Tijdens de onderzoeksperiode van 10 juli 1988 tot en met 12 oktober 1991 werd met zekerheid het voorkomen van 23 zoogdiersoorten in de Alblas-serwaard vastgesteld. Daar-naast kwamen de Grote Bos-muis, de Noordse Woelmuis en de Gewone Grootoorvleer-muis waarschijnlijk voor. Meijer & Den Uil (1973) stel-den het voorkomen van 24 zoogdiersoorten vast. Hierbij dient wel te worden aangete-kend, dat zij geen onderscheid maakten tussen de diverse vleermuissoorten, wat in dit artikel wel is gebeurd.

Bovendien is de vraag gerechtvaardigd, of de Vos als in de Alblasserwaard voorkomende soort moet worden aange-merkt. Veeleer lijkt het bij de-zee soort om incidentele ver-blijven in de streek te gaan. In vergelijking met het onder-zoek van Meijer & Den Uil (1973) zijn de soorten Grote Bosmuis, Muskusrat en Vos nieuw voor de streek. Moge-lijkerwijs hebben Meijer & Den Uil tijdens hun onder-zoek geen onderscheid ge-maakt tussen de Bosmuis en de Grote Bosmuis. Uit de streek is de Otter vrijwel zeker verdwenen. Het voorkomen van de soorten Dwergspits-muis, Aardmuis en Onder-grondse Woelmuis kon niet worden vastgesteld. Over aantalsverschillen met 1973 is niets bekend.

■ Douwe Tiedema, Twijnder-straat 2d, 4204 EN Gorinchem.

LITTERATUUR:

- Daan, S. et al (1980):** De Nederlandse Vleermuizen: Bestandsontwikkelingen in winter- en zomerkwartieren. Rijswijk, 1980, 117 bladzijden.
Gorcumse Courant, lokaal weekblad, diverse edities.
Meijer, R. & G. den Uil (1973): Recente gegevens over het voorkomen van zoogdieren in de Alblasserwaard, De Levende Natuur no. 76, 1973, bladzijden 199-203.
Mostert, K. (1989): Vleermuizen in enige Staatsbosbeheerreinen in Zuid-Holland, geen plaatsnaam, 1989.

Ongekend hoge doses kwik in dode dolfijnen (*Delphinidae*)

Franse wetenschappers heb-ben ongekend hoge doses kwik aangetroffen in de kada-vers van dolfijnen die zijn aangespoeld aan de stranden van de Middellandse Zee. Zij hadden tot 300 microgram kwik - zestig maal het aan-vaardbare niveau in iedere dolfijn aangetroffen. Dit zou betekenen dat de hele voedsel-keten vervuild is door in-dustrieel afval.

'Wij kunnen niet al zeggen dat kwik de dolfijnen direct doodt. Maar het is mogelijk', aldus professor Henri Augier, hoofd van het Zeebiologische laboratorium van de Universi-

teit van Marseille. *'Kwik hoopt zich op in alle orga-nismen van de voedselketen. Zeezoogdieren staan boven-aan de keten, dus de concen-tratie (van kwik) in hun orga-nen is groter dan die bij week-dieren of vissen'*.

Enkele landen, waaronder Frankrijk, hebben maatregelen getroffen om het gebruik van kwik te beperken. Maar het blijft veel worden gebruikt in onder andere ziekenhuizen, de farmaceutische industrie, in kernenergie en door tand-artsen.

Voor de Britse kust is sprake van een abnormaal hoge sterf-te van dolfijnen. Aan de kust van Cornwall in het zuid-oosten van het land zijn dit jaar zestig dolfijnen aan-gespoeld, drie maal zo veel als

verleden jaar. Volgens Britse ecologen komt dat door een combinatie van vervuiling, stijging van de temperatuur over de hele wereld, en over-bevissing.

Bron: De Gooi- en Eemlander
21 maart 1992.

Vijf mille voor tip dassenmoord (*Meles meles*)

De Vereniging Das & Boom in Beek-Ubbergen heeft de belo-ning verhoogd voor de gou-den tip die leidt tot aanhou-ding van degenen die eind april twee jonge Dassen heb-ben doodgeslagen in Meinweg bij Roermond.

Bron: Dagblad De Telegraaf 22 mei 1992.